

СЕМАНТИЧНІ ТИПИ КОНТРАСТУ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПРОЗОВОМУ ТЕКСТІ

Анотація. Стаття присвячена семантичним типам контрасту у сучасному англійськомовному художньому прозовому тексті та проаналізовано їх вживання на матеріалі англійськомовних джерел. З'ясовано їх семантичну та стилістичну роль у літературному тексті. Автор також досліджує проблему контрасту та його роль в англійськомовному прозовому художньому тексті, як способу сприйняття і художнього пізнання світу. Контраст як основний принцип літературно-художнього відображення подій стає носієм величезного культурного інформаційного потенціалу. На матеріалі праць вітчизняних та іноземних лінгвістів розглянуті семантичні типи контрасту, а саме сюжетний, образний, контраст символів, семантико-асоціативний, кольоризми на позначення контрасту, експліцитно-імпліцитний та доведено, що контраст реалізується в текстовому просторі за допомогою цілої низки взаємодіючих опозицій.

Ключові слова: контраст, семантичні типи контрасту, протиставлення, літературний текст, сучасний англійськомовний художній прозовий текст.

Hrynya Nataliya

Ivan Franko National University of Lviv

SEMANTIC TYPES OF CONTRAST IN MODERN ENGLISH FICTIONAL TEXT

Summary. The article deals with the problem of contrast and its role in modern English fictional text as a way of perception of the world through the text. The works of Ukrainian and foreign linguists have been analyzed. Most researchers distinguish contradiction as a basic factor of contrast. Common to all theories of contrast is the claim that it is always based on opposition or contradiction. A particularly special attention is paid to works on the comprehensive study and description of the effect of contrast in regards to its structural and semantic organization. The main focus is on the semantic types of contrast in modern English fictional text. The author analyses the semantic and stylistic role of contrast in literary text on the basis of English sources. As contrast is realized in the text, it is widely regarded as the wide contradiction of meaning in the whole text, which is the main ground for distinguishing semantic types of contrast: with the plot, figurative, symbolic, semantic-associative, colour, and explicit-implicit. The article also deals with the issue of contrast and its interpretation in modern linguists. The study of contrast as the text forming basis of English artistic prose text has been analyzed and the role of a contrast as a stylistic principle of effectiveness has been considered. Contrast as an expressive opposition is explicated with the help of opposite signs, where in the completed utterance an author strongly influences the reader. Therefore, the contrast is observed as semantic and functional basis of a literary text, as the primary means of expression of the literary work. The essential characteristics of contrast as a stylistic device and the principle of English artistic prose text have been elucidated based on the works by the Ukrainian and foreign linguists.

Keywords: contrast, semantic types of contrast, opposition, literary text, modern fictional text.

Постановка проблеми. Натепер зацікавленість лінгвістів представляють текстотвірні потенції принципів людського мислення, їхня роль у структурно-семантичній організації тексту і участь у відображенні в тексті палітри конфліктів і упереджень, імплікованих у різних опозиціях, трансльованих через контраст. Саме він пронизує усі рівні тексту, і як базовий принцип організовує його формально-сміслову структуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних дослідженнях [Торосян; Тураєва] контраст вважається однією з основних ознак організації художнього твору. Як стверджує Г.В. Андреева, «контраст припускає суб'єктивне перетворення об'єктивних протиріч реальної дійсності з метою певної художньої дії. Відображення природи у думці людини відбувається не випадково, у вічному процесі, розвитку і зіткнення з протиріччями» [1, с. 14].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність дослідження зумовлена тим, що семантичні типи контрасту в сучасному художньому дискурсі залишаються мало дослідженими та недостатньо

вивченими. Контраст розглядаємо як сукупність характерних зв'язків і співвідношень лінгвістичних одиниць різних рівнів, які концентруються на протиріччях та конфліктах.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідити явище контрасту, його семантичні типи у сучасному художньому дискурсі. Розв'язання поставленого завдання потребує проведення контекстологічного аналізу художнього тексту та визначення поняття контрасту. Матеріалом дослідження є романи С. Кінселли «Can you keep a secret?», С. Агерн «A place called Here» та А.С. Байетт «Angels & Insects», «The Virgin in the Garden» [8–11].

Виклад основного матеріалу. Оскільки контраст реалізується у тексті, то розглядаємо його як широке протиставлення смислів у цілому прозовому тексті, що є головною умовою виокремлення різних **семантичних типів контрасту**: сюжетного, образного, контрасту символів, семантико-асоціативного, кольоризмів на позначення контрасту, експліцитно-імпліцитного [3, с. 53]. Проаналізуємо їх почергово із залученням контекстологічно фіксованого аналітичного матеріалу.

Сюжетний тип контрасту передбачає протиставлення понять, закладених у темі літературного твору, наприклад, *joy ↔ sadness / радості й печалі, love ↔ hatred / любові й ненависті*. Зокрема, М.С. Торосян вважає, що сюжетні контрасти традиційно ґрунтуються на протиставленні «красиве ↔ жахливе», «справедливе ↔ несправедливе», «добро ↔ зло», «любов ↔ ненависть», «життя ↔ смерть» і, в кінцевому підсумку, зводяться до проблеми протистояння добра і зла [6, с. 69]. Наприклад, у тексті роману А.С. Байєтт «Angels & Insects» спостерігаємо зображення ангела та його дії: 1) *She did not know much history, though she had read all the novels of Walter Scott, <...> it was true, the lovely angels had sailed in and out of people's lives, bringing with them bright soft lights, heavenly music, and a rush of mysterious importance...* [9, с. 170–171]; 2) *Mrs Papagay was made intensely happy by this exchange. Who would have thought it, she said to herself, and yet, how right, it was only when the Angel threatened her with the loss of the husband she had taken for granted that she really saw him, saw him in terms of his loss, his vanishing, that was implied, and was driven to imagine existence without him* [9, с. 284].

У наступному контекстуалізованому фрагменті тексту з роману С. Агерн «A place called Here» фіксуємо зв'язок заголовка з сюжетною лінією: *It was a scene I was familiar yet unfamiliar with all at the same time because everything I could see was composed of recognizable elements from home, but used in such very different ways. <...> So much colour, so many new sounds, unlike any country I'd been in, A sign beside us said 'Here'* [8, с. 126].

Можемо стверджувати, що контраст як принцип формування художньої структури актуалізується на різних її рівнях, зокрема й у системі персонажів.

Образний тип контрасту класифікується як: 1) контраст образів (протиставлення позитивних і негативних героїв) – *'I'm sorry,' I say helplessly. 'Lissy, I'm not laughing at you, honestly.' I take a deep breath and try desperately to clamp my lips together. But all I can see is merchant bankers dressed in tutus, clutching their briefcases, dancing to Swan Lake. A judge leaping across the stage, robes flying* [11, с. 246]; 2) контраст у розвитку образу – *'OK,' I say with a little shrug. After all, what else can I say? But inside, my whole body is pulsing in frustration, bordering on anger. Trying to keep calm, I reach for the cocktail shaker, pour the remains of the pink cocktail into my cup and take a deep swig* [11, с. 210]; 3) контраст усереднені образу – (а) *It had thick red velvet curtains, often partially drawn against the sun: Lady Alabaster's eyes were weak, and she frequently had the headache. There was always a fire lit in the hearth, which at first did not strike William, who had arrived in early Spring, as anything unusual, but brought him out in sweat under his jacket as Summer advanced. Lady Alabaster appeared to be immobilized, by natural lethargy «more than by any specific complaint, though she waddled, more than walked, when she progressed along the corridors to eat luncheon, or dine, and William formed the impression that under her skirts her knees and ankles were hugely, maybe painfully swollen* [8, с. 26]; (б) *And I am planning to go home.*

But when I get outside I find I can't bring myself to. I'm wound up with tension like a metal coil. I can't face going into the party and having to make small talk – but I can't face the four silent walls of my bedroom either. Not quite yet [11, с. 357].

Образ є ключовим засобом художнього узагальнення дійсності, знаком об'єктивного корелята людських переживань і формою суспільної свідомості. У широкому сенсі термін «образ» означає відображення зовнішнього світу у свідомості. Як зазначає З.Я. Тураєва, «проникнення в образ, осягнення образу в усій його багатогранності і глибині можливе тільки у межах цілого. Образна система безпосередньо пов'язана з естетико-філософською концепцією автора і є особистісним компонентом стилю, індивідуальної манери письменника» [7, с. 44]. Наведімо приклад образного типу контрасту: *The stiff Petrarchan antitheses were delivered with a liquid Victorian painfulness and the rich, plaintive, sincere voice stumbled over the most ferocious and famous assertion: I know I have the body of a weak and feeble woman but I have the heart and stomach of a king. This was all woman, Frederica thought crossly, ordinary woman, like peering into the Royal kitchenette at Buckingham Palace to be reassured that robes and furred gowns hide a wife and housewife* [10, с. 14].

Оскільки символ є особливим видом образу, розглядаємо контраст символів як окремий тип контрасту. Адже, в художньому прозовому тексті символ слугує для експлікації та об'єднання основних ідей, тому вони пронизують увесь твір, скажімо, символ моря в аналізованому романі А.С. Байєтт «Angels & Insects»: *The sea is a deep blue-black, ribbed with green, crested as it turns, with silver spray and crinkled crests of airy salt water ... Matilda observes to William and Captain Papagay that the wings are still dusty with life. «It fills me with emotion,» she says. «I do not know whether it is more fear, or more hope. It is so fragile, and so easily crushed, and nowhere in reach of where it was going. And yet it is still alive, and bright, and so surprising, rightly seen.» «That is the main thing,» says Captain Papagay. To be alive. As long as you are alive, everything is surprising, rightly seen»* [9, с. 160].

Завдяки символам автор передає основну ідею твору, порівнюючи бурхливе море з життям капітана Папагая, якого море емоційно надихає і захоплює. Також спостерігаємо підсилення символу моря через кольоризми *deep blue-black, ribbed with green, with silver spray and crinkled crests of airy salt water*.

Семантико-асоціативний тип контрасту полягає у протиставленні тематичних рядів художнього прозового тексту. Будь-яке слово може викликати в пам'яті все, що здатне з ним асоціюватися. В основі асоціації можуть бути різноманітні відносини – спільні за змістом і за формою, або тільки за формою, чи тільки за змістом [5, с. 98]. Асоціації виникають не тільки на основі зближення лексичних одиниць, а й на основі відштовхування. Яскравим підтвердженням цьому є ще один фрагмент тексту з роману С. Агерн «A place called Here»: *Gloria, his girlfriend of eight years, always slept. She had slept soundly through the entire year of Jack's horrid nightmare, and still she dreamed. Still she had hopes for tomorrow.*

She had fallen into a deep sleep after hours spent at the garda station, the first day they worried about not hearing from Donal after four days of silence. She slept after the Gardai had spent the day searching the river for his body. She slept after the day they'd spent hours attaching photos of Donal to shop windows, supermarket notice boards and lampposts. She slept the night they thought they had found his body down an alley in the town and slept the next night when they discovered it wasn't him. She slept the night the Gardai said there was nothing more they could do after months of searching. She slept the night of his mother's funeral, after seeing the coffin of a grief-stricken mother being lowered into the dirt, to join her husband at long last after twenty years in this life without him [8, с. 31–32].

У наведеному прикладі автором змальовано сон одного з персонажів твору, як асоціацію того, що героїня не тільки спить впродовж усього твору, але й так може «проспати все своє життя». Усе це викликає у потенційного читача двозначні асоціації, підкріплені під час читання повтором лексеми *slept*.

Додамо, що до асоціативного ряду входять і потенційні контрастивні одиниці, протиставлення яких визначається узуальними і okazіональними конотаціями та умовами контекстної реалізації. Інші типи відіграють важливу роль для посилення емоційного впливу на читача. До них відносимо зокрема кольоризми та експліцитно-імпліцитний тип контрасту.

Кольоризми на позначення контрасту також займають важливе місце у запропонованій семантичній типології контрасту. Коли намагаємося охарактеризувати людину і емоції за допомогою кольору, то передаємо повний спектр асоціацій, використовуємо номінації кольору, щоб осмислювати навколишню дійсність. Кольоризм сприяє посиленню виразного протиставлення понять і образів, а, отже, посиленню емоційного впливу на читача [3, с. 55–74]. Для прикладу: 1) *Lady Alabaster moved some of her black silk rolls of flesh on the rosy satin of her sofa. She persisted. 'I shall ask Matty to find you a pretty partner, unless you can pick one out for yourself* [9, с. 3]; 2) *There were modern comforts within its Gothic walls – a mahogany bed, intricately carved with ivy leaves and holly berries, spread with goose feather mattress, soft woollen blankets, and a snowy bedspread embroidered with Tudor roses* [9, с. 8]; 3) *<...> The world looked different, and larger, and brighter, not water colour washes of green and blue and grey, but a dazzling pattern of fine lines and dizzying pinpoints, jet-black, striped and spotted crimson, iridescent emerald, sloppy caramel, slime-silver* [9, с. 10].

У наведених прикладах автором здійснено опис за допомогою різноманітних кольорів: *black ↔ pale ↔ faded coral, gold, white; mahogany ↔ snowy; green, blue, grey ↔ crimson ↔ emerald, sloppy caramel, slime-silver*, які яскраво змальовують і передають настрій автора, а також зображені з метою яскравого зображення картини твору, щоб загострити уяву читача. Також спостерігаємо контрастне порівняння стилю *modern ↔ Gothic*.

Експліцитно-імпліцитний тип контрасту фіксує протиставлення між тим, що експліковано і тим, що мається на увазі. Власне з

використанням цього типу контрасту побудовані аналізовані прозові тексти С. Кінселли, С. Агерн та А.С. Байетт. Так, у романі С. Кінселли «Can you keep a secret?» стан захоплення героїні у літаку змінюється на схвильованість та занепокоєння: *Wow. This really is lovely. Big wide seats, and footrests, and everything. This is going to be a completely pleasurable experience from start to finish, I tell myself firmly. ... OK. The truth is, I don't like this. I know it's business class, I know it's all lovely luxury. But my stomach is still a tight knot of fear* [11, с. 24–25].

Прикладом яскравого експліцитно-імпліцитного типу контрасту слугує фрагмент з роману С. Агерн. У героїні борються два протилежні почуття: з одного боку вона радіє, що немає її ворога, з іншого – розуміє, що недобре радіти з горя інших: 1) *I don't know why, but I couldn't leave the table. I just sat there thinking of ways to get out of the challenge, but at the same time having the strange feeling that I wouldn't need an excuse. The atmosphere had changed, for the worse, I sensed, but I had that relieved feeling like arriving at school to find out the teacher's sick and not for one second worrying about the teacher. A few minutes later the kitchen door opened and Dad, Mum and Mrs Butler came in* [8, с. 365]; 2) *<...> I knew it was wrong but I felt the sudden urge to laugh at the idea that Jenny-May would have spent the day with me. Mrs Butler called around to all the neighbours to see if they'd seen her daughter. The more doors she knocked on, the more I could see how her face changed from embarrassment to steely determination and then to fear* [8, с. 366]; 3) *A few nights before the Gardai came to the school I had begun to feel guilty about Jenny-May disappearing. I watched a documentary with my dad about how one hundred and fifty thousand people in Washington DC all arranged to think positive thoughts at the same time and the crime rate went down, which proved that positive and negative thinking had a real effect. But then Garda Rogers told me that it wasn't my fault Jenny-May Butler was gone, that wishing for something to happen didn't actually make it happen, and so I became a lot more realistic after that* [8, с. 429]. У наведених фрагментах спостерігаємо, як змінюються думки та настрої героїні – від радості *I felt the sudden urge to laugh* – до почуття вини *to feel guilty about Jenny-May disappearing*, а потім і до самовиправдання *it wasn't my fault Jenny-May Butler was gone and so I became a lot more realistic after that*.

Відтак семантичні типи контрасту: сюжетний, образний, символічний, семантико-асоціативний, кольоризми на позначення контрасту, експліцитно-імпліцитний слугують типами експресивно-виразового протиставлення і можуть бути об'єднані в один – структурно-семантичний тип [2, с. 10].

Висновки і пропозиції. Словом, аналіз фактологічного матеріалу свідчить, що певні типи семантичного контрасту висуваються на передній план, тобто є домінуючими, або ж навпаки, відступають на задній план, на заґуменки наративних і сюжетних ліній, формуючи ще більш ускладнену фактуру сучасного англійськомовного художнього прозового тексту. Більш того, семантика контрастних одиниць у таких текстах виступає як стрижень, на якому нанизана уся конструкція англійськомовного художнього прозового тексту.

Список литературы:

1. Андреева Г.В. Языковое выражение контраста и его стилистические функции в художественной прозе (на материале английского языка) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Л., 1984. С. 14.
2. Блох М.Я., Мартынова О.П. Контраст как выразительное противопоставление в художественном отображении мира. *Актуальные проблемы английской лингвистики и лингводидактики : сб. науч. тр.* Москва : Прометей МПГУ. 2008. Вып. 7. С. 5–12.
3. Мартынова О.П. Контраст как семантико-функциональная основа художественного текста (на примере текста англоязычного короткого рассказа) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 2006. С. 53–74.
4. Седых Э.В. Контраст в поэзии как один из типов выдвижения (на примере циклов стихотворений «Песни Неведения» и «Песни Познания» У. Блейка) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Санкт-Петербург, 1997. 18 с.
5. Станиславская С.А. Контраст как принцип организации поэтического текста (на материале ранней поэзии А. Ахматовой и Н. Гумилева) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Саратов, 2001. С. 98.
6. Торосян М. С. Феномен контраста в аспекте концептуальной организации художественного текста: На материале языка послевоенной прозы : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Ставрополь, 2005. С. 69.
7. Тураева З. Я. Лингвистика текста. Текст: структура и семантика : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2103 «Иностр. яз.». Москва : Просвещение, 1986. С. 44.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. Ahern C. *A Place Called Here* / Cecelia Ahern. – L. : Harper, 2006. – 485 p.
2. Byatt A.S. *Angels & Insects* / A.S. Byatt. – L. : Vintage, 1993. – 290 p.
3. Byatt A.S. *The Virgin in the Garden* / A.S. Byatt. – L. : Vintage, 1992. – 428 p.
4. Kinsella S. *Can you keep a secret?* / S. Kinsella. – L. : Black Swan, 2003. – 365 p.

References:

1. Andreeva G.V. (1984). Yazykovoe vyirazhenie kontrasta i ego stilisticheskie funktsii v hudozhestvennoy proze (na materiale angliyskogo yazyika) [The linguistic expression of contrast and its stylistic functions in fiction (in English)]: Candidate thesis, p. 14.
2. Bloh M.Ya. (2008). Kontrast kak vyrazitelnoe protivopostavlenie v hudozhestvennom otobrazhenii mira [Contrast as an expressive juxtaposition in the artistic display of the world]. *Aktualnyie problemyi angliyskoy lingvistiki i lingvodidaktiki : sb. nauch. tr.*, issue 7, pp. 5–12.
3. Martynova O.P. (2006). Kontrast kak semantiko-funktsionalnaya osnova hudozhestvennogo teksta (na primere teksta angloyazyichnogo korotkogo rasskaza) [Contrast as a semantico-functional basis of an artistic text (based on the English text of a short story)]: Candidate thesis, p. 53–74.
4. Sedych E.V. (1997). Kontrast v poezii kak odin iz tipov vyidvizheniya (na primere tsiklov stihotvoreniiy «Pesni Nevedeniya» i «Pesni Poznaniya» U. Bleyka) [Contrast in poetry as one of the types of promotion (on the example of cycles of poems "Songs of Ignorance" and "Songs of Knowledge" by W. Blake)]: Candidate thesis, 18 p.
5. Stanislavskaya S.A. (2001). Kontrast kak printsip organizatsii poeticheskogo teksta (na materiale ranney poezii A. Ahmatovoy i N. Gumileva) [Contrast as a principle of organizing a poetic text (on the material of early poetry by A. Akhmatova and N. Gumilev)]: Candidate thesis, p. 98.
6. Torosyan M.S. (2005). Fenomen kontrasta v aspekte kontseptualnoy organizatsii hudozhestvennogo teksta: Na materiale yazyika poslevoennoy prozyi [The Phenomenon of Contrast in the Aspect of Conceptual Organization of the Artistic Text: on the material of Post-War Prose Language]: Candidate thesis, p. 69.
7. Turaeva Z.Ya. (1986). Lingvistika teksta. Tekst: struktura i semantika [Linguistics of the text. Text: structure and semantics]: Ucheb. posobie dlya studentov ped. in-tov, p. 44.

List of illustration materials:

1. Ahern C. *A Place Called Here* / Cecelia Ahern. – L. : Harper, 2006. – 485 p.
2. Byatt A.S. *Angels & Insects* / A.S. Byatt. – L. : Vintage, 1993. – 290 p.
3. Byatt A.S. *The Virgin in the Garden* / A.S. Byatt. – L. : Vintage, 1992. – 428 p.
4. Kinsella S. *Can you keep a secret?* / S. Kinsella. – L. : Black Swan, 2003. – 365 p.